COVID-19 PANDEMİSİNDE YABANCI DÜŞMANLIĞI

Emine ÇETİNER ÖZYILMAZ[1]
Abdurrahim ŞAHİN[2]
Ömer KOÇAK[3]

Özet

Geçtiğimiz on yıllık süreç göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin çeşitli nedenlere dayalı olarak gerçekleşen yoğun bir göç gündemine sahip olduğu görülmektedir. Göç ve göçmenlik olgusu, çift taraflı olarak hem toplumsal hem de bireysel ölçekte derin etkilerin oluşumuna sebebiyet vermektedir. İnsani hak ve özgürlüklere erişim, uyum sorunları, kültürel sorunlar, ekonomik sorunlar gibi çeşitli etkenler, yoğun göç alan ülkelerdeki sosyal hayatın akışını doğrudan etkilemekte ve yabancılara karşı birtakım olumsuz algı ve tutumların oluşmasına neden olmaktadır. Yabancı düşmanlığı olarak da bilinen *"zenofobi",* göçmen gruplara yönelik geliştirilen olumsuz algı ve uygulamaları ifade eder. Zenofobik eğilimler, tüm dünya ile birlikte Türkiye'de de son yıllarda artış göstermektedir. Bununla birlikte son bir yılda küresel ölçekte yaşanan Covid-19 pandemisi, yabancılara yönelik korku, kaygı ve nefret duygularının körüklenmesine neden olacak gelişmelere sahne olmuştur. Bu çalışma, Covid-19 pandemisine farklı bir perspektiften yaklaşarak, pandemi sürecinde Türkiye'deki göçmenlere yönelik algıları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya ilişkin veriler; Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet eden ve yaşları 18 ile 65 arasında değişkenlik gösteren 216 kişi üzerinden, çevrim içi anket formu vasıtasıyla elde edilmiştir. Çalışmanın bulguları yabancı düşmanlığının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığını ve kadınların erkeklere göre zenofobi ortalamaların daha yüksek olduğunu, yabancı düşmanlığının örneklem dahilindeki illere göre farklılaşmadığını söylemektedir. Ayrıca bulgular ışığında, Covid-19 pandemi sürecinin zenofobik eğilimler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar, göçmenlerin salgının yayılmasını hızlandırdığı, maske-mesafe-temizlik kurallarına ve genel hijyen kurallarına uymadığını düşünmektedirler. Fakat, göçmenlerin aşı ve diğer pandemi hizmetlerinden faydalanmalarına karşı çıkmamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Zenofobi, Covid-19.

XENOPHOBIA IN THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract

Turkey has an intense migration agenda based on various reasons in the last ten years. Migration and immigration cause profound effects on social and individual scales. Various factors such as human rights and freedoms problems, adaptation problems, cultural problems, and economic problems affect the social life in the host countries and cause some negative perceptions and attitudes towards immigrants. Xenophobia refers to negative perceptions and practices towards strangers. Xenophobic tendencies have been increasing in Turkey as well as the rest of the world in recent years. The Covid-19 pandemic has led to increased feelings of fear, anxiety and hatred towards foreigners. This study aims to determine the perceptions towards immigrants in Turkey during the pandemic process. The data of the research were collected from online platforms from 216 people aged between 18 and 65 living in Turkey. Findings show that xenophobia differs significantly according to gender, women's xenophobia averages are higher than men, and xenophobia does not differ according to the provinces in the sample. In addition, it is possible to say that the Covid-19 pandemic process has an impact on xenophobic tendencies. According to the participants, the immigrants accelerated the

[1] Arş.Gör. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. emine.cetiner@atauni.edu.tr
[2] Arş.Gör. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. abdurrahim.sahin@atauni.edu.tr
[3] Dr. Öğr. Üyesi. Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. kocakomer@atauni.edu.tr

spread of the epidemic and did not follow the mask and hygiene rules. Participants also think that immigrants should benefit from vaccination and pandemic services.

Keywords: Migration, Immigrant, Xenophobia, Coivd-19.

Giriş

Covid-19, ilk olarak 2019 yılının sonlarında Çin'in Wuhan kentinde tespit edilen ve literatürde *"şiddetli akut solunum sendromu koronavirüsü 2"* olarak tanımlanan viral yollu bulaşıcı bir hastalıktır (Sağlık Bakanlığı, 2021). Virüsün ilk çıktığı günden bugüne, Eylül 2021 itibariyle, tüm dünyada 215 milyondan fazla vaka ile karşılaşılmış, bu vakaların yaklaşık olarak 4.500.000'dan fazlası ölümle sonuçlanmıştır (Worldometers, 2021). Türkiye'de ise, 10 Mart 2020 tarihinde ilk defa karşılaşılan Covid-19 vakasından bugüne kadar (Eylül, 2021) altı milyonun üzerinde vaka tespit edilmiş ve yaklaşık olarak 50.000 hasta hayatını kaybetmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2021).

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından *"pandemi"* olarak deklare edilen salgın, ölümcül etkisinin yanısıra ulusal ve küresel çapta oldukça yıkıcı birçok sosyoekonomik gelişmenin de tetikleyicisi olmuştur (WHO, 2020). Ülkeler, pandemi ile birlikte gelişen sağlık sorunlarına ek olarak, büyük çapta ekonomik sorunlarla da karşı karşıya kalmışlardır. Tedbirler neticesinde fabrikalar ve işletmeler üzerinden yürütülen ekonomik faaliyetler neredeyse durma noktasına gelmiştir. Birçok insan işini kaybetmiş ya da ücretsiz izne ayrılmak zorunda kalmıştır. Tedbirler kapsamındaki yasaklar nedeniyle yaşam alanları kısıtlanan bireyler, bir yandan ekonomik sorunlarla yüzleşirken diğer yandan da gündelik yaşam pratikleri üzerindeki bu olağanüstü değişikliğin psikolojik çıktılarıyla uğraşmak zorunda kalmışlardır. Başta büyük devletler olmak üzere birçok devlet, aktarılan sorunlarla belirli ölçüde başa çıkabilmek için milyar dolarları aşan pandemi acil destek paketlerini devreye sokmuşlardır. Fakat, bu destekler uzun vadede pandeminin doğurduğu eksiklikleri gidermede yetersiz kalmıştır.

Pandemi, sınıf fark etmeksizin bütün toplumsal kesimleri etkilese de özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı grup üyeleri pandeminin getirilerinden çok daha fazla etkilenmiştir. Göçmenler de pandemi sürecinden etkilenen dezavantajlı kesimin bir parçasıdır. BM bünyesinde bulunan Uluslararası Göç Örgütü/International Organization for Migration (IOM), salgın sürecinde sınırların kapatılması ve getirilen diğer kısıtlamalar nedeniyle yaklaşık üç milyon göçmenin gittikleri ülkede mahsur kaldığını belirtmektedir (Euronews, 2020) Ayrıca, göçmenlerin bir bölümünün hijyenik olmayan koşullarda, sosyal mesafenin korunamadığı ortamlarda bulunarak hastalık riski ile karşı karşıya kaldığı aktarılmaktadır. IOM yetkilileri, göçmenler de dahil olmak üzere yabancı uyrukluların günah keçisi yapılarak salgının yayılmasından sorumlu tutulduğunu ifade etmektedirler. Mayıs 2020'de BM'de yapılan açıklamada salgınla bağlantılı olarak ırkçı ve zenofobik olayların arttığı belirtilmiş ve bu durum "nefret ve yabancı düşmanlığı tsunamisi" olarak tanımlanmıştır (IOM, 2020).

Literatürde zenofobi kavramının karşılığı olan yabancı düşmanlığı özellikle son yıllardaki yoğun göç trafiği ile birlikte tekrardan tırmanışa geçmiştir. Yunanca yabancı ve misafir anlamına gelen "xenos" ve korku anlamına gelen "phobia" sözcüklerinden türetilen kavram, yabancılardan korkma ya da yabancıdan nefret etme anlamında kullanılmaktadır (Smalser ve Baltes, 2001). Zenofobi kavramı, "Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference (2001)" başlıklı konferansta ise "*topluma ya da ulusal kimliğe yabancı olan ya da yabancı olduğunu algıladığı kişileri reddeden, dışlayan ve sıklıkla kötüleyen tutumlar, ön yargılar ve davranışlar*" olarak tanımlanmıştır (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018: 193).

Bununla birlikte zenofobinin daha karmaşık bir içeriğe sahip olduğu düşünülmektedir. İlgili alanyazında zenofobi genel hatlarıyla, "öteki"ne yönelik derin nefret, korku ya da antipati şeklinde tanımlanmaktadır (Bozdağ ve Kocatürk, 2017: 615). Ortak bir tanım bulunmamakla beraber genel olarak, zenofobi tanımının içerisinde sözel ve fiziksel saldırılar, sosyal dışlanma, mal ve hizmetlere erişimin engellenmesi, işletmelerin boykot edilmesi, ayrımcı karantina kısıtlamaları ve medyatik kişilerin zenofobik söylemleri yer almaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Covid-19 pandemisiyle birlikte göçmenlere yönelik zenofobik tutumlarda artış gözlenmektedir. Literatürde bu eğilimin neden arttığına dair görüşlere bakıldığında; pandeminin belirsizlik ve kontrol eksikliği hissiyle karakterize olan bir tehdit algısı oluşturduğunu ve bu tehdidin göçmenlere yönelik olumsuz tutumları arttırdığı aktarılmaktadır. (Esses ve Hamilton, 2021). Ayrıca, Covid-19 pandemisinin yarattığı belirsizlik ve tehdit algısı patojen tehdidiyle de ilişkilendirilmiştir. Patojen tehdidi bireylerin, hastalık tehdidi barındıran durumlardan ya da hastalık yapıcı durumlardan kaçınmasını içermektedir. Evrimsel açıdan, bu tehdidin gruplararası teması azaltıp, önyargı ve ayrımcılığı beslediği yönünde açıklamalar mevcuttur. Öyle görünüyor ki pandemi iç grup taraftarlığını ve dış grup düşmanlığını arttırmaktadır Yamagata ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada, Japonya'da Covid-19 hastalığının yayılması arttıkça, Japon vatandaşlarının yabancılara karşı daha fazla dışlayıcı tutum sergilediği tespit edilmiştir (Yamagata, Teragushi ve Miura, 2020). Başka bir çalışmada ise (Pazhoohi ve Kingstone, 2021), Covid-19 pandemisiyle artan patojen tehdidinin otoriterlik, politik muhafazakarlık ve yabancı düşmalığıyla ilişkili olduğu görülmüştür.

Türkiye'de farklı hukuki statülerde yaklaşık olarak 5,8 milyon mülteci ve uluslararası göçmen bulunmaktadır (Bakkaloğlu, 2021: 211). Bu grubu geçici koruma altında bulunan 3,6 milyon Suriyeli, 370 bin Afgan ve Iraklı, çeşitli sebeplerle ikamet eden yaklaşık 1,1 milyon uluslararası göçmen ve 450 bin düzensiz göçmen oluşturmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021). Türkiye'deki göçmen nüfusunun fazlalığı salgın sürecini iyi yönetebilmek, hastalığın yayılımını ve bulaş riskini kontrol altında tutabilmek adına göçmenlere yönelik pandemi kararlarının alınmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda Covid-19 salgını ile mücadelede 2399 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile herhangi bir sosyal güvence gerektirmeden herkesin kişisel koruyucu maddeler, Covid-19 tanı testleri ve ilaç tedavisine ücretsiz erişimi sağlanmıştır. Farklı illerde bulunan Göçmen Sağlığı Merkezi ve Yabancı Uyruklular Poliklinikleri'nde Covid-19 tanı testleri yapılmakta, Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği 14 kural farklı dillerde hazırlanan kitapçıklar ve videolarla anlatılmakta, gerekli tedavi ve ilaç takviyeleri yapılmaktadır. Aşılama prosedüründe geçici koruma, şartlı mülteci statüsü gibi kayıt altına alınmış göçmen ve mülteciler aşı sırasına dahil edilmiş, pandemi genel sağlık hizmetlerinden yararlanılmasına imkân tanınmıştır (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, 2021).

Yöntem

Bu çalışmanın amacı, zenofobik tutumların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir düzeyi gibi çeşitli değişkenler açısından farklılıklarını tespit etmek ve zenofobik eğilimlerin pandemi sürecinde nasıl geliştiğini ortaya koymaktır. Çalışmanın içeriği, Covid-19 salgınında göçmenlere yönelik mevcut algı ve tutumların betimlenmesini sağlayan bir tarama

araştırmasını gerekli kılmıştır. Tarama modelinde çalışma yapanlar, genellikle sorunun nedenlerinden ziyade var olan durumun ne ile ilişkili olduğu üzerine odaklanır (Büyüköztürk, 2016) ve tekil durum analizi ile ilişkisel türde araştırmalar ortaya koyarlar (Karasar, 2005). Bu çalışma, zenofobi ile Covid-19 salgın sürecindeki göçmen tutumları arasındaki ilişkiye odaklanan ilişkisel tarama modeline göre desenlenmiştir. Çalışma, popülasyonun mevcut durumunu tahlil ettiğinden ve salgın sürecindeki tutum ve inançların anlık görüntüsüne odaklandığından dolayı kesitsel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Kesitsel tarama verileri, seçilen kişilerden anında tek bir noktadan veri toplama ve değerlendirme imkânı tanıyan yöntemdir (Gay, Mills ve Airasian, 2011). Araştırmanın katılımcılarını kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan yaşları 18 ile 55 arasında değişen 216 kişi oluşturmaktadır. Kartopu örnekleme bir ağdaki örnek olayları örneklemek için kullanılan, küçük başlayıp karlar üzerinde yuvarlandıkça büyüyen bir kar analojisine dayanır. Bir ya da birkaç kişinin örnek olay ya da durumla irtibatlı olması ile başlayan ve daha sonra diğer örneklem kişilerine doğrudan veya dolaylı olarak bağlantı kurması ile devam eden çok aşamalı bir tekniktir (Neuman, 2016). Uygulama birçok tarama aracından biri olarak kabul edilen elektronik anketlemeye (Christensen ve Johnson, 2014) benzer şekilde internet ortamında ölçeklerin uygulanması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Geniş kapsamlı veriyi hızlıca toplamaya olanak sağlaması, anında dönüt alma imkânı ve salgın koşulları nedeniyle sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlarla örnekleme ulaşılmıştır. Araştırmanın hedefleri doğrultusunda istenen verilere ulaşılması amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin tercih edilmesinin nedeni, araştırmacıların salgın şartları nedeniyle araştırmaya yönelik sistematik gözlem yapamıyor olmalarıdır. Ek olarak geniş örneklemden verilerin soru-cevap ile elde edilmek istenmesidir. Bu amaçla çevirim içi ortamda katılımcılara 22 sorudan oluşan bir anket formu sunulmuş ve cevaplamaları istenmiştir. Araştırmanın anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların kişisel özelliklerine yönelik cinsiyet, yaş, yaşanılan yer, gelir durumu ve eğitim düzeyi gibi demografik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde Zenofobi Ölçeği, üçüncü bölümde ise Covid-19 salgını sürecinde göçmenlere yönelik tutumların belirlenmesine yönelik olan 6 anket sorusu bulunmaktadır. Zenofobi ölçeğinin orijinali Veer, Yakushko, Ommundsen (Veer, Yakushko veOmmundsen, 2011) tarafından 2011 yılında geliştirilmiştir. Daha sonra Türk kültürüne uyarlanması ile geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Özmete, Yıldırım ve Duru (2018) tarafından gerçekleştirmiştir. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği on bir maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Çeşitli ifadelerin yer aldığı ölçekte, katılımcıların her bir ifadeye ne kadar katıldıkları beşli likert derecelendirme üzerinden belirlenmektedir. Ölçek puanı, toplam puan alınarak oluşturulmaktadır. Covid-19 pandemisinde yabancılara yönelik tutumların değerlendirilmesi bölümü ise, literatür taraması sonucu üzerinde fikir birliği sağlanan altı maddeden oluşturulmuştur. Bu maddeler arasında *"göçmenler, Covid-19'un ülkemizde daha hızlı yayılmasına sebep oldular", "göçmenler temizlik, maske, mesafe kuralına uymuyorlar"* gibi ifadeler yer almaktadır. Katılımcılardan her bir ifadeye ne kadar katıldıklarını (1- hiç katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum) derecelendirmeleri istenmiştir.

Bulgular

Zenofobi ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutumların ilişkisini belirlemek amacıyla SPSS.23 paket programı kullanılarak basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucuna göre Zenofobi, Covid-19 sürecinde göçmenlere yönelik tutumların varyansının %40'ını açıklamaktadır (F (1,202) =130,86, p <.001, R^2=.40). Değişkenler arasındaki ilişki ise .63 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar incelendiğinde değişkenler arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 1a. Değişkenlere İlişkin Açıklanan Varyans

	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Tahminlenen Standart Hata
Model	,627[a]	,393	,390	3,57847

Tablo 1b. Model

Model	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig
Regresyon	1675,713	1	1675,713	130,860	,00*
Artık (Residual)	2586,693	202	12,805		
Toplam	4262,407	203			

* p < .001.

Model	B	SH.	β
Sabit (Constant)	10,594	,786	
Zenofobi	,278	,024	,627

Cinsiyet: Cinsiyetler arasında zenofobi ve Covid-19 sürecinde göçmenlere yönelik tutumların arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla "bağımsız örneklem t testi" gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara göre hem zenofobi hem de Covid-19 sürecinde göçmenlere yönelik tutumlarda kadınlar ($Ort_{zenofobi}$=32,71, Ort_{covid}=20,07) erkeklere ($Ort_{zenofobi}$= 28,32, Ort_{covid}=18,12) göre daha yüksek puan almışlardır. Değişkenlere ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Eğitim: Katılımcıların eğitim düzeylerine göre zenofobi ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutum puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için öncelikle katılımcıların eğitim düzeyleri lisans öncesi ve lisans ve üzeri olmak üzere iki kategorik değişken haline getirilmiş ve bu değişkenlerin normal dağıldığı bulunmuştur. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre zenofobi ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutum puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla iki ayrı bağımsız örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara bakıldığında eğitim düzeyine göre zenofobi ($Ort_{lisansöncesi}$=33,00 $Ort_{lisansveüzeri}$= 30,01) ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik

tutumlarının ($Ort_{lisansöncesi}$=18,45, $Ort_{lisansveüstü}$= 19,31) farklılaşmadığı görülmüştür ($t_{zenofobi}$=1.68, p= .09; $t_{göçmentutum}$= 1.12, p=.26).

Gelir Düzeyi: Katılımcıların gelir düzeylerine göre zenofobi ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Ki-Kare analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların gelir düzeylerine göre zenofobi puanları ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutum düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamaktadır (X^2(1,246) = 280,24, p= .07).

Veri seti, maddelere verilen yanıt oranları açısından da incelenmiştir Pandemi sürecinde göçmenlere yönelik tutumların tespit edilmesine dair yöneltilen soruların frekansları ise, aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 2. *"Göçmenler Covid-19'un ülkemizde daha hızlı yayılmasına sebep oldular."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	26	12,0
Katılıyorum	41	19,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	48	22,2
Katılmıyorum	63	29,2
Hiç katılmıyorum	35	16,2
Toplam	213	98,6

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların yüzde 31'inin göçmenlerin covid-19'un daha hızlı yayılmasına sebep olduğunu düşündükleri, %45'ini ise bu ifadeye katılmadıkları görülmektedir.

Tablo 3. *"Göçmenler "Temizlik-Maske-Mesafe" kurallarına uymuyorlar."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	30	13,9
Katılıyorum	54	25,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	71	32,9
Katılmıyorum	34	15,7
Hiç katılmıyorum	24	11,1
Toplam	213	98,6

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların %39,9'unun göçmenlerin temizlik-maske-mesafe kuralına uymadığını belirttikleri, %26,8'inin ise bu ifadeye katılmadığını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 4. *"Göçmenler genel olarak hijyen kurallarına uymuyorlar."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	34	15,7
Katılıyorum	61	28,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	63	29,2
Katılmıyorum	32	14,8
Hiç katılmıyorum	25	11,6
Toplam	215	99,5

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların %43,9'unun göçmenlerin genel olarak hijyen kuralına uymadıklarını, %26,4'ünün ise bu ifadeye katılmadıklarını bildirdikleri görülmektedir.

Tablo 5. *"Göçmenler devlet tarafından verilen pandemi sosyal destek yardımlarından faydalanmalıdır."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	24	11,1
Katılıyorum	81	37,5
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	58	26,9
Katılmıyorum	22	10,2
Hiç katılmıyorum	29	13,4
Toplam	214	99,1

Tablo 6. *"Göçmenler devlet tarafından verilen pandemi sağlık hizmetlerinden faydalanmalıdır."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	44	20,4
Katılıyorum	96	44,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	36	16,7
Katılmıyorum	15	6,9
Hiç katılmıyorum	23	10,6
Toplam	214	99,1

Tablo 7. *"Göçmenler Covid-19 aşı sırasına dahil edilmelidirler."* maddesine ait frekans tablosu

	Frekans	Yüzde
Tamamen katılıyorum	40	18,5
Katılıyorum	95	44,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	36	16,7
Katılmıyorum	21	9,7
Hiç katılmıyorum	22	10,2
Toplam	214	99,1

Tablo 5,6 ve 7 incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun göçmenlerin sosyal destek, sağlık ve Covid-19 aşı hizmetlerinden yararlanması gerektiğini, yaklaşık olarak %20 si ise bu hizmetlere dahil edilmemeleri gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Zenofobik eğilimler, toplumlarda oluşan/oluşabilecek birçok problemin tetikleyicisi olarak kabul edilmektedir (Eser, 2021: 34). Özellikle, yoğun göç alan ülkelere Covid-19 pandemisi gibi olağanüstü durumların da eklenmesi zenofobik eğilimlerin görünürlüğündeki artışı kaçınılmaz kılmıştır. Bu çalışma, yöntem kısmında belirtilen sınırlılıklar çerçevesinde bu ilişkiselliğe odaklanmıştır. Katılımcılardan gelen yanıtlara bakıldığında zenofobi ve Covid-19 pandemisinde göçmenlere yönelik tutum puanlarının her ikisinde de kadınların, erkeklere göre daha zenofobik ve göçmenlere yönelik daha olumsuz bir tutum sergiledikleri sonucudur. Bu sonucun ortaya çıkmasında örneklem profilinin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Öncelikle katılımcıların çoğu göçmenlerin nispeten az sayıda yaşadığı Erzurum ilinde yaşadıklarını bildirmişlerdir. Literatürde gruplararası temasın önyargıyı azaltan bir faktör olabileceği konusunda ortak fikir birliği bulunmaktadır (Pettigrew, 1986). Bu görüşten hareketle Türkiye'nin doğusundaki şehirlerde kamusal ve sosyal alanlarda görünürlükleri daha az olan kadınların göçmenlerle az temasta bulundukları ve bu nedenle önyargı ve kalıpyargılarının daha fazla olduğu açıklamasında bulunmak mümkündür. Bu bulguya ek olarak, çalışmada hem kadınların hem de erkeklerin zenofobik eğilimlerinin nispeten düşük olduğu da görülmüştür. Çalışmada daha önce de aktarıldığı gibi zenofobik eğilimler eğitim, gelir düzeyi, yaşanılan şehir değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bu sonuçlar, Türkiye'de yüksek bir yabancı düşmanlığı olup olmadığı bağlamında görece olumlu olarak yorumlanabilir. Ayrıca, katılımcıların çoğunluğunun göçmenlerin aşı ve diğer Covid-19 sağlık hizmetlerinden yararlanması gerektiğini düşünmesi de söz konusu olumlu savı destekler niteliktedir. Ancak bulgular kısmında da ortaya konulduğu gibi, katılımcıların nispeten büyük oranı, göçmenlerin Covid-19 un daha hızlı yayılmasına neden olduğunu, hijyene ve maske-mesafeye dikkat etmediklerini düşünmektedirler. Bu sonuçlar zenofobik eğilimlerin olduğunu düşündürmekle beraber bu alanda daha fazla çalışma yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, genel bir eğilimi yansıtıyor olabileceği gibi örneklem profilinden ve katılımcı sayısından da kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle gelecek çalışmaların daha geniş örneklemle bu bulguları sınaması önerilmektedir. Ayrıca çalışmada bireysel farklılıklara (politik görüş, kişilik özellikleri vb.) odaklanılmamıştır. Dolayısıyla gelecek çalışmaların bu değişkenleri göz önünde bulundurarak ya da dahil ederek çalışmalara yön vermeleri önerilmektedir.

Son olarak BM, Covid-19'un göçmenler ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaya yönelik girişimleri kapsayan bir dizi önlemler stratejisi olarak sunduğu *"2020 Covid-19 Stratejik Hazırlık ve Müdahale Programı (2020 Strategic Preparedness and Response Plan Covid-19)"* adlı programda yerinden edilmiş kişilerin temel sağlık hizmetlerinin sürdürülmesi, müdahale ve kurtarma çabalarının arttırılması ve hastalık yayıcı risklerin en aza indirilmesi gibi hedeflerin tüm dünya ülkelerinin gündeminde olması gerektiğini belirtmektedir. Nitekim bu yönde politikaların oluşturulması, göçmenlere dair yanlış bilgilerin ve olumsuz tutumların önlenmesi adına son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

Bakkaloğlu, A. (2021). Uluslararası göç yönetim ve entegrasyonu, Türkiye örneklemesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 6(2), 204-217. DOI: 10.23834/isrjournal.912460

BM: Yaklaşık 3 milyon göçmen salgın nedeniyle ülkesine dönemiyor. Euronews (2021,10 Haziran). Erişim adresi: https://tr.euronews.com/2020/10/09/bm-yaklas-k-3-milyon-gocmen- covid-19-

Bozdağ, F. ve Kocatürk, M. (2017). Zenofobi Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(52), 615- 620.

Büyüköztürk, Ş.(2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri.(22.bas).* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Christensen, L.& Johnson, R. B. (2014). *Educational Research Quantitative, Qualitative and Mixed Approaches Fifth Editions.* Sage Publications.

Combatting Xenophobia is Key to an Effective COVID-19 Recovery. (2021, 11 Haziran). Erişim adresi: https://www.iom.int/news/combatting-xenophobia-key-effective-covid-19-recovery

COVID Live Update: 175,215,587 Cases and 3,778,158 Deaths from the Coronavirus -Worldometer. (2021, 1 Eylül). Erişim adresi: https://www.worldometers.info/coronavirus/

Eser, H. (2021). Eğitim Kurumlarında Zenofobi. *Alanyazın*, 2 (1), 33-44.

Esses, V.M. ve Hamilton, L.K. (2021). Xenophobia and anti-immigrant attitudes in the time of COVID-19. *Group Process & Intergroup Relations*, 24(2), 253-259.

Gay, L.R., Mills, G.E. ve Airasian, P.W. (2011). *Educational research: Competencies for analysis and* applications (10th Edt.). Londra: Pearson.

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği, (2021). Pandemi sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum. 01.06.2021. https://korona.hasuder.org.tr/pandemi-surecinde-gocmenler-ve-multecilerle-ilgili-durum/

İçişleri Bakanlığı, (2021). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Retrieved 11 June 2021, from https://www.goc.gov.tr/

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

McMillan, J.H. & Schumacher, S. (2010). *Research in education: Evidence-based inquiry (7th Edition).* London: Pearson

Neuman, W. L. (2016), *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar*, (8. Baskıdan Çeviri). (Çev. Sedef Özge). Ankara: Yayın Odası.

Özmete, E., Yıldırım, H., & Duru, S. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 191-209.

Pazhoohi, F. ve Kingstone, A. (2021). Associations of political orientation, xenophobia, right-wing authoritarianism, and concern of COVID-19: Cognitive responses to an actual pathogen threat. *Personality and Individual Differences,* 182, 1-3.

Pettigrew, T. F. (1986). The intergroup contact hypothesis reconsidered. M. Hewstone ve R. Brown (Ed.), *Contact and conflict in intergroup encounters* içinde (169–195. ss.). Basil Blackwell.

Sağlık Bakanlığı-Covid19. (2021, 1 Eylül). Erişim Adresi: https://covid19.saglik.gov.tr/

WHO Director-General'sopeningremarks at the media briefing on COVID-19- 11 March 2020. (2021, 10 Haziran). Erişim adresi: https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020

Yamagata, M., Teragushi, T. ve Miura, A. (2020). The relationship between infection-avoidance tendencies and exclusionary attitudes toward foreigners: A panel study of the COVID-19 outbreak in Japan. PsyArXiv. https://psyarxiv.com/x5emj